

Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission

LEAVING CERTIFICATE EXAMINATION, 2018

LITHUANIAN

HIGHER LEVEL

Monday, 18 June

09:30 - 12:30

Atsakykite į visus 1, 2, 3 dalyse pateiktus klausimus aiškia ir taisyklinga lietuvių kalba

Ramūnas Gerbutavičius

Ar lietuvių kalbos dienos - suskaičiuotos?

Uoliausi kalbininkai jau kurį laiką **skambina pavojaus varpais**, kad lietuvių kalba keičiasi į blogąją pusę. Jie **grūmoja** dėl kiekvieno ne taip pavartoto žodžio. Tačiau **kalbininkas** Antanas Smetona tikina, kad kalbos modernėjimas – natūralus procesas. 48 metų A. Smetona, gavęs SMS žinutę be lietuviškų raidžių ar Vilniaus gatvėje išvydęs anglišką užrašą, nepuola iš pykčio trypti kojomis. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas įsitikinęs, kad tai kaina, kurią mokame už globalizaciją.

Jūs, kaip lietuvių kalbos puoselėtojas, kokią diagnozę nustatytumėte dabartinei mūsų kalbai?

Dvejopą. Per pastaruosius 500 metų lietuvių kalba nėra buvusi geresnėje padėtyje nei dabar. Ji atsidūrė visose gyvenimo srityse. Tai – valdymas, kariuomenė, politika, švietimas, kasdienis bendravimas. Sukurta ir teisinė bazė. Lietuvių kalba paskelbta valstybine.

Bet **kiekviena lazda turi du galus**. Jau ne vieną amžių baltai gyvena slavų ir germanų apsuptyje. Visi kontaktai su jais baigdavosi daugiau ar mažiau liūdnai. Baltų plotas traukėsi, mažėjo. Kai tik Lietuvoje susikurdavo elitas, atsirasdavo žmonės, kurie pakeldavo galvas nuo žemės ir pažvelgdavo plačiau į pasaulį, jie anksčiau ar vėliau nutautėdavo, juos tauta prarasdavo. Lietuvių kalba išliko paprasto valstiečio gryčiose ir pirkiose.

Dabar atsidūrėme globaliame pasaulyje, kuriame, nepaisant susidariusių palankių sąlygų, vis dėlto turime prisiminti ir istorinę raidą. Ar nenutiks taip, kaip nutiko mūsų bajorijai? Dabar mes kiekvienas – bajoras. Mokomės užsienio kalbų, keliaujame, pamatome platesnį pasaulį. Šiuo požiūriu lietuvių tautai iškyla dar nebuvo užduotis. Atsivėrę pasauliui mes turime savyje surasti atsvaras, kurios padėtų neišnykti, neištirpti tiek kaimynų jūroje, tiek ir viso pasaulio baloje.

Kas galėtų padėti neištirpti?

Reikia nebijoti atvirumo. Pernelyg susirūpinę mūsų kalba ir tauta asmenys bando užtvirti kelius. Jie siūlo užsiimti aktyvią gynybinę poziciją. Tas lindimas į apkasus kelia didžiulį pavojų. Reikia duoti atkirtį visiems, kurie mano, kad koks nors „United Colors of Benetton“ ar „CocaCola“ mūsų gatvėse yra tragedija. Juk tai – viena globalizacijos išraiškų. Tai yra neišvengiama. Problema yra kita – kaip padaryti, kad šalia užsienietišκών užrašų atsidurtų ir lietuviškas žodis. To reikia uoliai ir kruopščiai siekti.

Ar archajiška lietuvių kalba yra pajėgi keistis, modernėti?

Taip, lietuvių kalba yra **archajiška**, ji – valstiečio kalba. Kita vertus, lietuvių kalba jau yra šiek tiek sukurta filosofijos. Ja pamažu prabyta kompiuteriai, telefonai. Kalba modernėja, keičiasi. Mūsų mąstymas yra pakitęs. Galbūt ir dėl svetimų kalbų įtakos. Kalba turi kisti, modernėti, prisitaikyti prie gyvenimo. Visi tie pamoralizavimai, paskatinimai kalbėti taisyklingai yra nieko verti, palyginti su tuo, kad žmogus staiga pajunta, jog jam spręsti kalbines problemas lengviau ne gimtąja, o anglų kalba. Tai yra tragedija. Kuo mes, kalbininkai, žmones labiau varžysime ir bausime, jiems priekaištausime ir įvarinėsime kompleksus, tuo pagarbiau jie žiūrės į lietuvių kalbą, bet nuo jos šalinsis.

Kaip vertinate apokaliptines kalbininkų prognozes, kad mažų kalbų gyvavimo metai yra suskaičiuoti?

Tos prognozės nėra apokaliptinės. Pasaulyje turime kelis tūkstančius kalbų. Kas savaitę ar mėnesį iš tiesų numiršta po kalbą. Tai baisus procesas. Žmonijai kalbos mirtis – didžiulis neįkainojamas praradimas. Mirė kalba – mirė ištisas žmogaus sukurtas pasaulis. Tačiau lietuvių kalba nėra tokia maža. Kodėl mes pratę lygintis su anglų, ispanų ar rusų kalbomis? Lietuviai, kaip ir latviai, estai ar norvegai, yra vidutinio dydžio bendruomenė, laimingai egzistuojanti ne vieną šimtmetį. Jeigu mes tampame ne savo kaimo ar miestelio, bet pasaulio piliečiais, jeigu norime atostogauti Maljorkoje, dirbti Londone, o tėvus lankyti Pliumpiškėse, neišvengiamai atsiduriame keliakalbiame pasaulyje, pradedame vartoti daugiau užsienio kalbų. Būkime biedni, bet teisingi – mūsų gimtoji kalba yra įrankis, kuriuo žmogus tiksliausiai gali išreikšti savo mintis. Jokia svetima kalba neįmanoma išreikšti minčių taip, kaip gimtąja kalba.

Kokią įtaką kalbos vartosenai daro tokie išradimai kaip mobilusis telefonas ar kompiuteris?

Papratimas – antras prigimimas. Kartą parašęs kelis elektroninius laiškus sėdau rašyti normalaus teksto ir pastebėjau, kad ir jį rašau be „š“ ir „ž“ raidžių. Kita vertus, norvegai turi, rodos, šešis rašto variantus. Tad tą elektroninių laiškų raštą galime vertinti kaip vieną rašto variantų. Vienoje aplinkoje vartojame vieną, kitoje – kitą variantą. Jei nesupainiojame aplinkų, viskas gerai. Tas pat ir dėl šnekamosios kalbos. Tarkim, studentas auditorijoje ir tarp draugų kalba visai kitaip. Žinoma, raštas, kaip kultūros vertybė, kaip daug amžių kurtas dalykas, yra saugotinas. Mes neturėtume jį žiūrėti lengvabūdiškai. Bet jaunimas šiandien gyvena kitokiame pasaulyje. Ar jį reikia už tai smerkti? Gal geriau pasirūpinkime auklėjimu taip, kad jauni žmonės žinotų savo vietą pasaulyje, suvoktų, kad jie yra to pasaulio dalis, nebijotų to pasaulio, bet kartu ir puoselėtų, saugotų savo būtį, tapatybę, lietuviybę.

2008-11-04

Tekstas adaptuotas pagal straipsnį:

<https://lietuvosdiena.lrytas.lt/-12257771911224290742-ar-lietuvi%C5%B3-kalbos-dienos-suskai%C4%8Diuotos.htm>

I DALIS

(30 /100)

Remdamiesi tekstu atsakykite į pateiktus klausimus:

1. Paaiškinkite šių žodžių ir posakių reikšmę:

- a) „skambina pavojaus varpais“
- b) grūmoja
- c) kalbininkas
- d) „kiekviena lazda turi du galus“
- e) archajiška

(5×1 taškas)

2. Kokia, anot A. Smetonos, yra dabartinė lietuvių kalbos būklė?

(5 taškai)

3. Kokią įtaką kalbos vartojimui daro naujosios technologijos? (5 taškai)

4. Kodėl, pasak A. Smetonos, išliko lietuvių kalba? (5 taškai)

5. Remdamiesi tekstu paaiškinkite šį sakinį: „Dabar mes kiekvienas – bajoras“. Savo atsakymą argumentuokite, pateikite savo nuomonę. (5 taškai)

6. Kodėl kalbininko ir Jūsų nuomone „kalbos mirtis – didžiulis neįkainojamas praradimas žmonijai?“ (5 taškai)

II DALIS (30/100)

Remdamiesi tekstu ir jūsų nuomone, atsakykite į šį klausimą. Savo teiginius argumentuokite (ne mažiau kaip 100 žodžių).

„Kaip išsaugoti lietuvių kalbą globaliame ir daugiakalbiame pasaulyje?“

III DALIS (40/100)

Samprotavimo rašinys

Pasirinkite vieną iš pasiūlytų temų ir parašykite samprotavimo tipo rašinį (apytiksliai 300 žodžių).

1. Moki žodį, žinai kelią.
2. Ne drabužis puošia žmogų, – sako patarlė. Ar galėtume vertinti žmones pagal jų dėvimą drabužį? Kokioje situacijoje galėtume tai padaryti? Pateikite už ir prieš argumentus, išsakykite savo nuomonę.